

Paul Millar

Znovu Skotsko po česku

Znovu Skotsko po česku

Paul Millar

Znovu Skotsko po česku

Argo

© Argo, 2018

Copyright © Paul Millar, 2018

Illustrations © Ian Stuart Campbell, 2018

ISBN 978-80-257-2535-1 (váz.)

ISBN 978-80-257-2666-2 (e-kniha)

Obsah

Úvod	7
1. Chléb náš vezdejší	11
2. Šálek čaje?	19
3. Ále, houby...	28
4. Krvavé hranice	39
5. Lidé, čtete?	53
6. Fingalova jeskyně	61
7. Ostrova jméno podivné	67
8. IKEA doby kamenné?	87
9. Papuchalkové	96
10. Hra pro chlapy	101
11. Loch Doon Spitfire	127
12. Hrnčír	138
13. Nejen ve Francii mají Clochemerle (Zvonokosy) . . .	144
14. Staré pověsti skotské	151
15. Dvacet pět předmětů	177
16. Drobnosti zapomenutelné i zapamatovatelné . . .	193

Poté co nakladatelství Argo vydalo *Skotsko po česku*, napsala mi řada lidí. Většinou elektronickou cestou, a zůstane mi záhadou, kde a jak našli moji adresu. Takzvaná sociální média, Facebook, Twitter a tak dále – ani nechci vědět, která kromě nich se ještě na tomto světě vyskytují – neprovozují, neúčastním se jich a ani v budoucnu nebudu. Dávám přednost styku staromódnímu, a mám známé, se kterými si dokonce píšeme fyzicky, byť někdy jen krátce. Moje žena Pavla, ta si s kamarádkami píše staromódní dopisy. Což je zřejmě nejen následek zvyků generačních, ale též toho, že moje soukromí je moje, a nikoho jiného. Dávám přednost tomu stýkat se s přáteli přímo a nepotřebuji zprostředkovatele, které zajímá to, o čem si s nejbližšími lidmi vykládáte, jen aby se vám dostali na kobytku.

Tím neříkám, že mi jakkoliv vadilo, když mi laskaví čtenáři napsali elektronicky. To tedy vůbec ne, píšu přece v naději, že si to přečte někdo, koho to bude zajímat, a dozvědět se, jakou to mělo odezvu, je nadmíru zajímavé. Napsali mi nejen z Čech a Moravy, ale i ze Slovenska, a dokonce Češi nejen zdejší, nýbrž i odjinud, jako třeba z Francie. Literatura břehů a hranic nezná, a tak tomu má být.

To, proč jsem se dal do psaní druhého svazku na původní téma, není následek toho, jak to možná někdo vyhodnotí, že nevím, kdy mám přestat. Je tomu jinak.

Před mnoha lety, po odchodu z aktivního zaměstnání, kde jsem hodně psal, jsem si vymyslel, že začnu překládat knihy

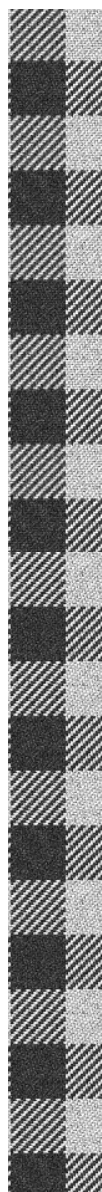
z angličtiny do češtiny. Důvodem bylo, že jsem si přál udržet si praktickou a aktivní úroveň rodného jazyka (i když do Česka jezdím málo: pokrevní příbuzné tam nemám, jen známé). V zaměstnání jsem odborné texty publikoval jen v angličtině.

Po nějaké době mi laskavé Argo navrholo, abych třeba zkusil napsat něco sám. Ostýchavě jsem jim sdělil, že něco do zásoby napsané mám, byť pouze v jazyce anglickém. Řekli mi: „přelož to“. Což jsem nejen učinil, ale dopsal i něco navíc, a výsledkem bylo *Skotsko po česku* s obrázky mého přítele Stuarta. Ty jsou tak dobré, až jsem se začal obávat, že vznikne knížka krásných kreseb s jakýmsi doprovodným textem. Stuart, se kterým jsme se setkali ve Scottish Arts Club, je architekt s koníčkem zvaným kreslení a jeho sbírka kreseb z cest po světě je mimořádná. To, že souhlasil doprovodit mé psaní kresbami, je pro mne poctou.

Tahle země, ve které žiji již padesát let, má zřejmě pro suchozemce zvláštní přitažlivost. Při stejné výměře jako Česko je tu nepřírozeně dlouhatánské, nesmírně klikaté, členité a půvabné pobřeží. Hory, i když v měřítku absolutním nejsou o nic vyšší než hory obklopující českou kotlinu, se zdají o tolik vyšší proto, že rostou přímo z moře. Počasí (zlé jazyky tvrdí, že počasí jako takové tu vlastně neexistuje, že je tu jen mizerné klima) máme podstatně nesnadněji definovatelné a předvídatelné než na evropském kontinentu, ale jeden si zvykne. Vody tu nedostatek není, a ta nejlepší, z kopců kolem Edinburghu, teče z vodovodu. Láhvovou vodu nebo minerálku nemá smysl kupovat. Lidé jsou tu trochu jiní, než jsme byli zvyklí z Česka, ale až je poznáte a zjistíte, proč a v čem se lišíme, přizpůsobíte se, a jde to. S nepřekonatelnými nesnázemi jsme se nikdy nesetkali. Mírnou nevýhodou je, že jsme vystrčení do severozápadního cípu Evropy, a dojet kamkoliv je vcelku problém. Ale zvykli jsme si, a trávit dovolené či

volný čas ve Skotsku není žádný těžký úděl. Řekl bych, že spíš naopak. Čistý vzduch, čistá voda, příbojem umyté pláže, voda v moři zatraceně osvěžující, kvalitní potraviny, počasí z mizerného v dobré rychle se měnící (a naopak, pořád dokola), a když vás to někde zlobí, vrátit se domů není tak daleko.

A k vidění a poznávání jsou toho přehršle. Ty se vztahem k Česku, ať již jakýmkoliv, jsem pro vás vybral, a přidal k tomu i pár kuriozit.

1. Chléb náš vezdejší

Poté co jsme roku šedesátého osmého dorazili do Edinburghu, jsme několik let strádali nedostatkem poctivého českého bochníku.

Chléb tehdy Skoti (i Angličané, abych jim nekřivdil) znali jen v podobě cihličky s nepovedenou kůrkou barvy blížící se k bílé, který se hodil, a i tak podle nás jenom vzdáleně, leda na topinky. Pořádný krajíc se z toho ukrojit nedal. Až později se objevila varianta hnědší, takzvaně zdravá.

Ale to vše jen proto, že jsme zpočátku nevěděli, kam se máme dívat. V Edinburghu totiž „správný“ chléb již tehdy pekl pekař jménem Kleinberg. Jak jsme se ale dozvěděli, muselo se pro něj jít a stát na něj frontu v pátek brzy odpoledne. V pátek proto, že pan Kleinberg tenhle kontinentální klenot pekl jen v noci ze čtvrtka na pátek, tedy na šábes, a za noci jiných i on sám pekl leda bělostné cihličky a bílé housky.

To načasování páteční fronty na brzké odpoledne bylo nejen mírně nepohodlné, ale i vcelku kritické, neb když jste se opozdili, chleba vyprodali. Naštěstí Kleinbergovo pekařství bylo na „naší“ straně města, ne zase tak daleko, a v institutu jsme pracovali na takzvaný *flexitime*, takže jsem si mohl odskočit. A tak tam jeden pátek stojím ve frontě, a přede mnou chlapík, dokonce o něco delší než já, a pořád se otáčí a kouká po mně. Nakonec to nevydržel a musel se mě zeptat: „*Nejste vy náhodou mladý pan Goldberg?*“ Což by mi vlastně nevadilo, neboť Goldbergovi tehdy vlastnili jeden z edinburghských obchodních domů, ale musel jsem s politováním

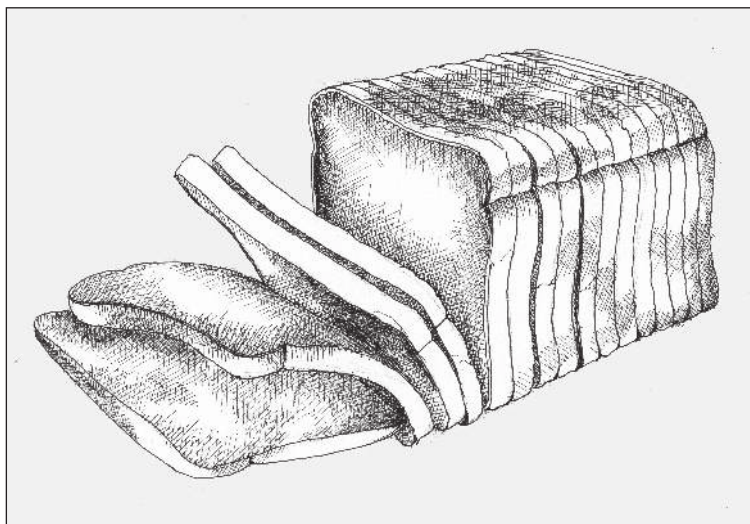
dát negativní odpověď, a nenapadlo mě nic lepšího než říct: „...*sorry, Karpeles...*“ což vešlo do rodinných análů.

Po nějaké době spokojenosti s těmito bochníky se pan Kleinberg rozhodl odebrat na odpočinek a pekařství, dodnes fungující, převzal někdo jiný. Ten tam peče hlavně britské bílé cihličky, a pouze v pátek se pokouší napodobit původního majitele. Co na to mám říci? Fronty jsou o něco kratší než za pana Kleinberga.

Nevěděli jsme, máme-li si zoufat a vedení se má, chtě nechtě, dát do pečení vlastních bochníků (našli jsme jedno „zdravé“ lahůdkářství, které dokonce prodává normální kvasnice). Tu úlevu si těžko umíte představit. Načež jsme poblíž parku téměř ve středu města objevili lahůdkářství, původně polské, nazvané Victor Hugo (to jste určitě nevěděli, že Victor Hugo byl Polák), které tam pod tímhle jménem funguje dosud. Prý již od dob, kdy se po válce v Edinburghu a okolí usadily zbytky polské exilové armády generálů Sikorského a Kopiele, jejíž příslušníci se odmítli vrátit do Polska pod komunistickou vládu. Majitel lahůdkářství si vozil jakž takž přijatelný chléb středoevropského typu, který pekla pekárna v Glasgow.

Načež se v Edinburghu objevil pekař francouzský, a záhy poté i osvěcený Skot, který si najal migranty, včetně Poláků a Čechů, a začal péct přijatelný chléb celozrnného typu. A pak se konečně objevily bochníky z těsta kváskového, a to dokonce i v jednom z takzvaných „lepších“ supermarketů. Čili jde to. Kváskovému chlebu totiž fandím nejvíce.

Před několika lety se tu vyskytl zajímavý případ obchodu, či vlastně hybridní cukrárny/pekárny/kavárny, na ulici High Street ve Starém Městě, jménem *Le Chocolat*. Patřil Francouzi, který proslul dortíčky, čokoládovými lanýži, francouzskou cibulovou polévkou, vynikající kávou (to prosím před invazí

řetězců vařících kávu) a tím, že jednou za týden mu z Paříže posílali letadlem zásilku bochníků ze slavné pekárny Poilou.

Tu pekárnu, u které prý ochotně stával frontu i známý gurmán Gérard Depardieu, jsem dokonce znal. Jezdíval jsem služebně do zemědělského výzkumného ústavu v Jouy-en-Josas poblíž Paříže a ubytoval se v hotýlku na pařížském předměstí Clamart, kde bydlel francouzský kolega, s nímž jsme pracovali na společném projektu. Cestou z Clamartu do Jouy, zhruba směrem na Versailles, jsme se s tím kolegou v pekařství Poilou stavovali pro bílou věku k večeři (on) a pro kloudný chléb (já).

Francouzi totiž žijí v mylném dojmu, že pokud se potravin týče, vynalezli úplně všechno, včetně chleba. A mýlí se. Po několik let jsem ze Skotska pracovně dojížděl na jižní Moravu a ubytoval se většinou v Lednici nebo v Podivíně. V Podivíně otevřeli (tehdy) novou pekárnu, poblíž sjezdu z dálnice. Jejich chléb neměl vadu a běžně jsem si ho kupoval,

a dokonce vozil i zpět domů do Skotska. Ale nedalo mi to, a jednou jsem se zeptal, myslím, že v Bořeticích nebo ve Velkých Pavlovicích (hádejte, co jsem dělal právě tam), kde tu mají dobrý chléb. „Jo,“ sdělila mi jedna starší paní, „to musíte do Čejče, ale jen od druhé směny.“ A pokud se podivínského pekaře týkalo, sdělili mi místní znalci, že „ten jeho chlebiček je dobrý, ale on je Bílovečák...“ Kam se hrabou francouzští labužníci na jižní Moravu...

Takže zpět k edinburské pekárně/cukrárně jménem *Le Chocolat*. Šla kolem fáma, že právě tahle cukrárna inspirovala Joanne Harrisovou k napsání románu *Čokoláda*, což se mi zdá tvrzení mírně za vlasy přitažené, neb paní Harrisová, pokud je mi známo, žije v Yorkshire, a kdo ví, jestli vůbec někdy byla v Edinburghu.

Ale pro chléb z pařížské pekárny Poilou jsme si do té edinburské kavárny/cukrárny/čokoládovny přece jen občas zašli... ještě než ji od Francouze koupili Turci. Škoda. Francouzskou cibulačku tam už nevaří, káva by mohla být lepší, a o tureckém chlebu nic nevím. A zákusky mám zakázané...

O něco později se před pár lety objevila záchrana ve formě balíčků francouzské mouky, včetně kvasnic, z níž se za pomoci elektrické trouby na chléb české výroby dal podomácku vyrobit vcelku ucházející chléb. I když mé vedení tvrdí, že pečení bochníčků v troubě to nenahradí. Načež se objevily podobné balíčky mouky britské. Chléb je z nich ucházející, ale popravdě, francouzská mouka přece jen poskytuje chléb nám o něco bližší.

Pokud vás to zajímá, zeptáte se i proč. Je to lepkem. Spirálky lepku v britské pšenici jsou kratší než spirálky v pšenici kontinentální. A vzhledem k tomu, že spirálka kratší na sebe váže méně oxidu uhličitého (který vzniká při kvašení) než spirálka delší, těsto z mouky vymleté z britské pšenice jednoduše

a prostě obsahuje méně bublinek než těsto z mouky kontinentální, a chléb upečený nemá tu „naši“ houbovitou strukturu.

Na straně druhé je třeba uznat, že na váhu a hektar se tu pšenice rodí více než kdekoliv jinde. Pokud se výnosů týče, ty jsou kupříkladu na skvělé půdě jihovýchodně od Edinburghu díky kombinaci genetiky, svědomité agrotechniky a dostatku vláhy ve zdejších klimatických podmínkách vskutku kolosální.

A pokud se pšenice jako takové týče, ta je neoddělitelně spojená s dějinami lidstva. Odnepaměti až po dobu dnešní. Když se neurodí, národ hladoví a je nespokojený. Nejen v dějinách, ale i v době moderní. Vezměte si například zmatené plány sovětské diktatury: „Zasejeme na celinách, a vbrzku bude zrna dosti.“ Jenže nebylo, ani doma, ani v Brzku, neurodilo se, rabování satelitních států nestačilo, a poslušné děti matky Rusi hladověly. Takže se kupovalo v nepřátelské kapitalistické cizině. Za valuty.

Valuty ušetřit byl příkaz dne, a tak diktátor, strana a vláda zvažovali, co dělat. Jedním z důležitých dodavatelů pšenice tehdejšímu Sovětskému svazu byla Argentina, a dolary argentinské juntě jen plynuly. Nicméně již v sedmdesátých letech se počala v Argentině vynořovat takzvaná třetí kolona ve formě komunistické strany. A tak dobrotivá strana rodná, ta ze Sovětského svazu, usoudila, že je tuhle tendenci třeba podpořit a z Argentiny vytvořit stát na Sovětském svazu závislý. Pak nebude třeba za pšenici platit *dolárami*, ale jako všem ostatním státům sovětské zóny – dobrými radami novému režimu, který tam pomocí své třetí kolony pomohou nastolit. Čili podle kubánského modelu.

A tak šesté oddělení KGB, specialisti na špinavé triky, vyslalo koncem let sedmdesátých k šéfovi argentinské junty, „generálu“ Leopoldo Galtierimu, zvláštní misi. Soudruzi z mise generálovi nakukali, že Velká Británie by se ráda

zbavila „nepohodlného“, takzvaného závislého teritoria jménem Falklandské ostrovy a že v případě, kdyby se excelence a jeho junta rozhodli ostrovy obsadit, paní Thatcherová proti tomu nic nepodnikne.

Galtieri a Argentina jako taková nikdy neskrývali, že by Falklandy, pro které mají jméno Malvíny, rádi anektovali, neb koluje fáma, že v okolí těchto jihoatlantických ostrovů leží bohatá naftová pole. Navíc si nějak popletli dějiny, protože tvrdili, že *Malvinas* byly odjakživa *argentinas*.

Zapomněli si však zjistit, že Falklandské ostrovy, které čítají zhruba 700 ostrovů a ostrůvků různých velikostí, byly postupně okupovány Francií, Španělskem a konečně Velkou Británií, která tam v roce 1766 ustavila malé osídlení, to jest padesát čtyři let předtím, než v roce 1820 Argentina vyhlásila nezávislost na Španělsku a začala být Argentinou. Téhož roku Argentina vyhlásila suverenitu i nad Falklandskými ostrovy a ustavila na nich své drobné osídlení. To však v roce 1831 zlikvidovaly Spojené státy a v roce 1833 se na ostrovy vrátili britští usedlíci.

Zajímavý trik sovětských „poradců“ vězel v tom, že dobře věděli, že si to Británie líbit nenechá. Navíc jim přála štěstěna. Východně od Falklandských ostrovů leží ostrov South Georgia, až na občasnou posádku meteorologické stanice neobydlený, ale s nepřehlédnutelnými zbytky velrybářských stanic a troskami průmyslové zpracovny rybího tuku, kterou v minulosti provozovala velká edinburská loďářská (původně velrybářská) společnost Christian Salvesen (od roku 2007 součást koncernu Dentressangle). Tato společnost se rozhodla rezavějící a nepotřebné zařízení tří průmyslových objektů jménem Leith Harbour, Stromness a Husvik na ostrově úplně zlikvidovat, a stojící šrot prodala argentinskému obchodníkovi se starým železem jménem Constantino Davidoff, vše za 115 000 liber šterlinků. Davidoff se v březnu 1982 na ostrov